

*Сергійко Марія Олександрівна,
Національний університет “Острозька академія”*

ГЕРОЙ ІЗ ДВОМА ОБЛИЧЧЯМИ: РОМАНТИЧНИЙ БУНТАР ЯК ГЕРОЙ МОНОМІФУ (на матеріалі драматичної поеми Адама Міцкевича “Дзяди”)

У статті репрезентуються виявлені приховані структурні елементи внутрішньої архітекτονіки поеми Адама Міцкевича “Дзяди”.

Ключові слова: сюжетний рух, героїчний мономіф, біфуркації ний континуум поеми.

The article represents the hidden structural elements of the inner architectonics discovered in “Dziady”, the poem by Adam Mitskevych.

Keywords: scene movement, heroic monomif, bifurcation continuation of the poem.

Об’єктом дослідження є драматична поема Адама Міцкевича “Дзяди”.

Предмет дослідження – сюжетний рух головного героя поеми, Конрада-Густава.

Метою дослідження було виявлення прихованих, однак, від того не менш важливих структурних елементів внутрішньої архітектоники поеми. Реалізація мети цього дослідження ґрунтувалася на відшукуванні біфуркаційних континуумів поеми і послідовному їх співставленні із елементами героїчного мономіфу за концепцією Дж. Кемпбела, що і стало завданнями статті.

Актуальність теми полягає у застосуванні якісно відмінної від попередніх досліджень методики аналізу постаті ліричного героя, а відтак, і його суспільної ролі в контексті романтичної антропософії.

Доброю методологічною основою до розгляду міфологічної лінії “Дзядів” є концепція мономіфу, запропонована американським антропологом Джозефом Кемпбелом. Міф розумітимемо як феномен,

що переноситься в силу обставин або свого виняткового значення із сфери тривіальностей до сфери сасгит. Це зауваження буде суттєвим у тому розумінні, що соціально-політична ситуація, в якій перебувала Польща за життя Адама Міцкевича, потребувала потужного героїчного міфу, котрий не відступав би перед впливовістю образу лицаря із Твардова (Міцкевич наголошує на цій проблемі у своїх паризьких “Лекціях зі слов’янських літератур” [2, 121]). Американський антрополог Джозеф Кемпбел досліджує героїчний мономіф на широкому тлі здобутків етнологів та етнографів.

Вчений визначає мономіф за допомогою ознаки, що властива цій структурі як елементові будь-якої міфології – рух героя у світовому просторі, який в загальному описується циклічною формулою “відторгнення – ініціація – повернення”: “герой наслідують вийти з буденного світу в край надприродного дива; там він здобується з легендарними силами й здобуває вирішальну перемогу; герой повертається з цієї загадкової перемоги, наділений силою обдаровувати благами своїх одноплемінців” [3, 27]. Густав-Конрад як уособлення героя проходить всі стадії мономіфологічного руху за Кемпбелом.

Прологом до усвідомлення героєм своєї рятівної для Польщі місії є особистий злам, і перш за все сердечна драма. Кемпбел з цього приводу зауважує, що “складений із багатьох героїв герой мономіфу є персонажем виняткової обдарованості. Часто суспільство його вшановує, але незрідка не визнає чи зневажає. Він і світ (або світ) страждають символічною вадою”. У нашому випадку героя справді не приймають, насміхаються над його інакшістю.

Наступною чудесною з’явою є зустріч із Чорним Мисливцем, що є покликом до пригоди. “Коли його вчує містик, цей провісник знаменує те, що визначають як “пробудження власної сутності” [3, 44]. Ця Самість вказує шлях паломництва героя.

На цьому етапі Кемпбел розглядає два можливих варіанти: відмову від поклику та прийняття необхідності вирушити в подорож у невідоме. В разі останнього герой отримує надприродну допомогу могутньої покровительки, уособлення юнгівського архетипу Великої Матері. Однак покровителем героя “Дзядів” буде чоловік – ксьондз Петро. В рамках взаємодії фемінного та маскулінного начала маємо продуктивний симбіоз, але в нашому випадку зіткнулися два Логоси, що призвело до конфліктної ситуації.

Наступний етап – народження (або ж переродження) героя, перехід через один із кемпбелівських "порогів". Герой переноситься у позачася і позапростір (наприклад, черево кита – або тюремну камеру), і вступає у сферу первинного. "Цей популярний мотив робить наголос на тому уроці, що перехід через поріг є формою самознищення"[3, 65]. В'язень на тюремній стіні пише, що, як фенікс, помирає народжується із власного попелища – із закоханого Густава народжується герой Конрад.

Кемпбел згадує також про передпорогових охоронців, котрі стоять на порогах і повз які має пройти герой. Такими охоронцями є голоси за плечима Конрада; вони обговорюють долю Конрада і "перетягують" його душу кожен на свою сторону.

Але все ж з'ява героя у світі буття – це аверс ситуації. Реверсом буде повторний прихід героя на землю у ніч на Дзяди. Густав-привид повторює переступання порогів після смерті – правда, з точністю до навпаки. Густав після смерті повертається до порогу дому своєї матері, з якого вийшов у світ (архетипну Печеру), а потім приходить під личиною відлюдника, що заблукав, до помешкання свого навчителя – ксьондза Петра. Там процедура народження героя відбувається у своєму дзеркальному відображенні – Густав заколює себе і проголошує правоздатність народної відправи Дзядів.

Отож, герой у поемі – це Янус дволикий, він має подвійну суть, дві сторони: денну і нічну. Саме через подвійну природу осердя номіфу – героя – його колоподібна структура розпадається на два півкола: півколо руху буття і небуття.

Література:

1. Адам Мицкевич. Дзяди. Собрание соч., т.3. – М., "Художественная литература". – 1986. – 248 с.
2. Адам Мицкевич. Лекции и письма. Собрание соч., т.4 – М., "Художественная литература". – 1986. – 248 с.
3. Джозеф Кэмпбелл. Герой с тысячей лицами. Пер. с англ. – "София", Ltd., 1997. – 336 с.